

literatuur

Zuiverheid, Jonathan Franzen;
uitg. Prometheus, Amsterdam,
2015; ISBN 978 90 4462 515 8;
616 blz.; € 19,95.

Het enige 'hoge' wat in deze roman te vinden is, zijn de bergtoppen van rood zandsteen (foto) in Bolivia.

Boosheid en intrige

tekst Marie Verheij
beeld iStock

Jonathan Franzen wordt gezien als de nieuwe grote Amerikaanse schrijver, vergelijkbaar met Saul Bellow en anderen. Zijn jongste roman "Purity" is in het Nederlands vertaald onder de titel "Zuiverheid".

Franzen debuteerde in 1988 met "De zevenentwintigste stad". In 1992 publiceerde hij "Schokgolven", dat in 2001 werd gevolgd door "De correcties". In 2010 verscheen "Vrijheid" en vorig jaar "Zuiverheid". Met dit laatste boek duikt Franzen in de wereld van hackers die complotten ontrafelen en geheimen onthullen. De roman is lovend ontvangen, bijvoorbeeld door Michiko Kakutani, die in The New York Times schreef dat Franzen met "Zuiverheid" „een nieuw octaaf aan zijn stem heeft toegevoegd.”

Hoofdpersonage is Pip Tyler – haar echte naam is Purity (zuiverheid)–, een recalcitrante twintiger die in intense onvrede leeft met haar bestaan en een schuld heeft van 130.000 dollar. Haar alleenstaande moeder, met wie ze een

moeizame verhouding heeft, wil haar niet vertellen wie haar vader is. Maar Pip moet het weten; ze neemt ontslag en gaat op zoek. Ze komt in contact met de fameuze Andreas Wolf, die is geboren in de DDR en na de val van de Muur een WikiLeaksachtig onderzoeksbureau is begonnen onder de naam The Sunlight Project.

Purity reist naar Bolivia, waar Wolf is neergestreken. De blonde Duitser (intussen op middelbare leeftijd) palmt haar in en krijgt haar zover dat ze gaat spioneren bij Tom Aberant, een journalist in Denver. Aberant is op de hoogte van een ultiem geheim dat Andreas met zich meedraagt (en dat hij Pip vertelt). Pip trekt in bij Tom en diens vriendin Leila Helou.

Schijnvrijheid

Het verhaal bestaat uit zeven delen waarin de belangrijkste personages voor het voetlicht komen, met veel flashbacks. Al deze delen grijpen in elkaar. Het hart van de plot is de moord die Andreas in de DDR heeft gepleegd. Als de wereld dat te weten komt, kan hij wel inpakken met zijn Sunlight Project. De bizarre en schizofrene werkelijkheid van alledag koppelt Franzen op metaniveau aan de gebeurtenissen van de grootmachten en internet. Hij wil waarschuwen voor de schijnvrijheid van internet, die in feite niets anders dan

een mondiale dictatuur oplevert (wat doet denken aan "De cirkel", een roman over dit onderwerp van Dave Eggers).

De roman biedt zicht op de wereld zoals die zich in werkelijkheid aandient en waarin het louter draait om corruptie, macht en seks. De wereld zonder moraal – eigenlijk is Franzens boek een geromantiseerde vorm van Joris Luyendijks "Dit kan niet waar zijn". Daarbij is Franzen de satirische waarnemer van de details van het Amerikaanse leven, een meester in het beschrijven van de complexiteit van familiale relaties. Echte zuiverheid bestaat niet, suggereert hij. De wereld is verziekt, verzucht Pip. Geheimen zijn macht. Geld is macht. Wil je iemand zijn, dan moet je macht hebben. Hoe bestaat het dat de wereld is opgebouwd rond de strijd om iets wat zo eenzaam maakt en benauwend is als je het bezit?

Franzen wil de lezer doen inzien dat hij gemanipuleerd wordt door de wereld om hem heen, dat hij gewild of ongewild deel uitmaakt van netwerken die hem bekluren en zijn hele hebben en houden in kaart brengen. Andreas maakt een vergelijking tussen de DDR en internet: „Je kon met het systeem samenwerken of je kon je ertegen verzetten, maar wat je juist nooit kon doen, of je nu een veilig en aangenaam leven

leide of in een gevangenis zat, was er geen enkele relatie mee onderhouden. Het antwoord op elke vraag, groot of klein, was het socialisme. Als je "sociale netwerken" verving door "socialisme" kreeg je internet. De concurrerende platforms van internet waren verenigd in hun ambitie om elk aspect van je bestaan vast te leggen. In zijn eigen geval had hij ingezien, op het moment dat hij echt beroemd begon te worden, dat roem, als verschijnsel, naar internet was verhuisd en dat de structuur daarvan het voor zijn vijanden makkelijk maakte om het verhaal Wolf te bewerken." De ene dictatuur wisselt de andere af. De apparatsjiks van weleer keren in elk tijdperk terug, er is geen ontsnappen mogelijk, de Stasi is overal.

Onheus vergaarde saldo's

Tot zover is "Zuiverheid" een spannend verhaal in zeven delen, actueel, met als mooiste element de beschrijving van de pastorale schoonheid van Bolivia – waarmee Franzen erop wijst dat zelfs de meest ongerepte plekken op aarde niet veilig zijn voor de bedorven mens.

Het grote minpunt is dat het boek bol staat van de seks, in de meest groezeligste en walgelijkste vormen die je kunt bedenken. Iedereen schuift binnen de kortst mogelijke tijd met iedereen tussen

de lakens. Zuiverheid is op dit terrein ver zoek, ook bij 'heldin' Pip. Pagina's lang ontmoet je eenzame, verknijpte en narcistische geesten die het kleinste sprankje van genegenheid en geborgenheid vernietigen.

God of althans iets van het hogere wordt door Jonathan (= God heeft gegeven) Franzen platgemaakt en afgedaan. Het enige 'hoge' wat in deze roman te vinden is, zijn de bergtoppen van rood zandsteen in Bolivia en de onheus vergaarde saldo's op de bankrekeningen.

Pas op de laatste pagina's schemert iets door van eerlijkheid. Pip weet wie haar vader is en ontmoet ook nog eens de ware, die het goede met haar voorheeft. Het is Jason, die in het eerste deel opdook en nu weer verschijnt. En „pas toen de hemel zich weer opende en de regen uit de immense, donkere Stille Oceaan op het dak van de auto neerkletterde en het geluid van de liefde dat andere geluid verdrong, kwam het vertrouwen dat het haar wel zou lukken.”

Zo'n einde komt na al die eindeloze pagina's vol boosheid en intrige te snel en te gemakkelijk. De recensent van The New York Times mag het dan hebben over een „nieuw octaaf" dat Franzen toevoegt aan zijn oeuvre; wat mij betreft biedt "Zuiverheid" in veel opzichten geen zuivere toon.